

„Még a levegőt is másként vettük”

1956 tizenéves szemmel –
egy pályázat szövegei között tallózva

„Lássa meg az arcokat, vegye észre rajtuk a megkönnyebbülés nyugalmát! Nem bátor elszántság, nem hősiesség vakmerőség, hanem boldog megkönnyebbülés van a szemükben. Mennek együtt vagy külön, mély boldog nyugalommal neki a tankoknak, a rájuk célzó ágyúknak, gépfegyvereknek. Semmi nem drágább nekik, mint a visszanyert emberi méltóságuk”

Ottlik Géza

Nézőpontok

A legszíkárabb kutatási beszámolóban is óhatatlanul, nyíltan vagy rejtetten ott van a szerző szemléletmódja, értékrendje, előzetes tudása, netán előítéleteinek rendszere. Ennek tudatosítása, kordában tartása, másfajta szemléletmódok megengedése minden írástudó kötelessége. Jelen témánk esetén tehát kötelességem néhány szóban rögzíteni: mélyen érintett vagyok! Életem egyik legnagyobb hatású eseménye volt az a néhány hét. 14 évesen Budán, a Móricz Zsigmond körtér közelében voltam végig, de nem mehettem az utcára, nem lehettem családban, hanem egy különös „kilátó toronyban” éltem át az eseményeket. Akkor már bő két éve a Villányi úti Pető Intézet mozgáskorlátozott lakójaként az oda naponként a város legkülönbözőbb részeiből érkező alkalmazottak beszámolóit figyelve, az általuk átélte, látott, hallott eseményekről értesültem. A velem rokonszenvezőktől naponta kaptam frissen megjelent, legalább egy újságot, amelyeket azonnal eljéltől végig elolvastam, majd évtizedekig megőriztem. Egy közösség tagjaként közvetlenül átélhettem az állását veszített értelmiségi, az egykori „kulák”, a fiatal egyetemista, a vasutas, vasgyári munkás, s a harcok sebesültjeinek reakcióit. Továbbá természetesen a gondozónők (lányok, feleségek, édesanyák) és részben az orvosok megváltozott viselkedésmódját, a lelkesült, megfényesedett arcokat vagy óvatosan aggódó szavaikat, majd reményvesztett hallgatásukat.

Igen, magam is fékezhetetlenül boldog megkönnyebbülést éreztem; mert nem kellett többé hazudnom, a Rákosi pajtásnak és a nagy Sztalinnak (diktált) írott iskolai fogalmazásokban szeretetemről, rajongásomról „biztosítanom” őket, énekelnem róluk, hanem az évek óta kényszerűen rejtegetett belső és a színlelt külső ismét egyetlen igaz egészévé állhatott össze bennem. Végre azonos lehettem önmagam-

mal! A hazugságot, a rablást, a gyilkosságot pedig mostantól néven lehetett nevezni. Nézőpontom tehát: 1956. október 23-án egy nép felemeli fejét, nem tűri tovább a megaláztatásokat, s néhány nap alatt újra nemzetté válik, majd november 4-én hajnalban visszazuhan a reménytelenség, a rettegés, a hazugságok, a féligazságok mocsarába.

Az írás alcímére utalva, nyomatékkaal kell leírnom, hogy az alábbiak értelmezését könnyítsem: sajnos, nem tudok országosan reprezentatív, 1956-ra koncentráló hazai vizsgálatról az említett korosztályt illetően. Bárcsak tévednék, s lenne ilyen! Ezek hiányában egy 2001 tavaszán, a 15–18 évesek körében végzett országos vizsgálat (Nagy Attila: *Hátal a jövőnek?* Bp., 2003) egyetlen adat párját idézzük. „*Vannak-e olyan történelmi események, amelyeket Ön nagyra értékel?*” kérdéseinre érkezett válaszok (1102 megkérdezettből összesen 31 fő!) három százaléka vonatkozott 1956. október 23-ra, miközben a kontroll csoportként használt, felekezeti középiskolába járók esetében ugyanezen kérdésre 26 százalék válaszolt azonos módon! (Tudniillik: nekik fontos 1956!) Vagyis csak nagyon óvatosan szabad általános következtetéseket levonnunk. Az összkép riadalmas, de vannak reményteljes szigetek.

Dolgozatunk tehát a legkevésbé sem lehet hiánypótló, egyszerűen az alcímben jelzett módon, mindössze egy tematikus pályázatra érkezett művekről ad áttekintést.

Pályázat és pályázók

2006 januárjától májusig az alábbi pályázati felhívás napilapokban, a könyvtári és a pedagógiai sajtó különböző fórumain megjelent, mi több, a Kossuth Rádió egyik reggeli krónikájában is elhangzott.

Pályázat az 1956-os forradalom emlékére

...egy nép azt mondta: „Elég volt”

(Találkozások, emlékek, olvasmányok 1956-ról)

címmel a Magyar Olvasástársaság pályázatot hirdet.

Két kategóriában várunk írásműveket: a 11–14 évesektől 2-3 oldalas terjedelmű, a 15–18 évesektől pedig 3–5 oldalnyi fogalmazásokat.

Célunk, hogy diákjaink, gyermekeink, unokáink, tanítványaink a lehető leghitelesebb ismereteket, élményeket gyűjtsenek össze a XX. század legnagyobb eseményéről, s erről maguk összefoglalóan írjanak, beszéljenek. Hisszük és valljuk, hogy, aki a múltat nem ismeri, az a jövőt sem értheti, s meg sem érdemli. Nemzetünk, országunk jövője a múltból táplálkozik, arra épül, ha az nem merül feledésbe. Ezért tehát nem válhatunk közömbössé, méltatlanná elődeink önfeláldozó tetteihez, szenvedéseihez, vértanúságához. Nem tehetjük értelmetlenné tízezrek, százezrek áldozatát!

Beszélgessetek az idősebb generációk még élő tagjaival! Keressetek korabeli, eredeti dokumentumokat, látogassatok el a nevezetes helyszínekre!

Az értékelés során előnyben részesül az egykori szemtanúk, résztvevők személyes megszólaltatása, céljaik, élményeik, gondolataik, az események lejegyzése, megőrzése, közzététele.

A dolgozatok beérkezését legkésőbb **2006. szeptember 30-áig**,

a **Magyar Olvasástársaság, Budapest OSZK 1827** címére várjuk.

Az ünnepélyes eredményhirdetés **2006. november 3-án**, az Országos Széchényi Könyvtárban lesz.

Csupán első pillanatra tűnhet felesleges kitérőnek, ha megemlítjük: az első változatban még 2006. május 30-a volt a pályázatok beérkezésének határideje, amelyet még idejekorán szeptember 30-ára módosítottunk. A tavaszi időpontra összesen 25 dolgozat érkezett, és néhány kérő, reménykedő pedagógus, könyvtáros kérdése: „még keményen dolgozik néhány gyerek, mennyit késhetnek?” A haladék megérte, mert végül összesen 51 értékelhető és csak két értékelhetetlenül gyenge pályázatot kellett a háromtagú bíráló bizottságnak gondosan elolvasnia, majd korosztályonkénti rangsorokat állítva, a rendelkezésünkre álló csekély összegben vásárolt könyveket, elismerő okleveleket kiosztani. Bírálóbizottságunk vezetője Balatoni Teréz tanárnő, tagjai pedig Kocsis Éva könyvtárostanár és jómagam voltunk.

Az 51 pályázó névsorát végigtekintve egyértelmű a lányos dominancia (33 lány, 18 fiú), 30 gyerek a 11–14 évesek korosztályából, 21 fiatal pedig a 15–18 évesek csoportjából tartotta érdeklődésre, figyelemre és munkára érdemesnek a nagyszerű események 50. évfordulójának témáját.

A fenti számot magunk is szígyenletesen alacsonynak ítéljük. (Természetesen jó volna ismerni a hasonló jellegű kezdeményezések résztvevőinek legalább a nagyságrendjét. De ez már egy másik vizsgálódás tárgya lenne.) Annyit azonban tudunk, hogy némely országos hatókörű intézmény az alapvetően azonos, vagy nagyon rokon jellegű pályázati kiírásait végül eredményhirdetés nélkül zárta le. Miközben például a mi középiskolás kategóriánkban a megosztott első díjjal jutalmazott marosvásárhelyi Demeter Ágota-Dorottya, velünk párhuzamosan, máshol még további két első díjat nyert azonos témájú dolgozataival.

Kikerülhetetlen kötelességünk néhány szót ejteni a nehézségekről. Kommentár nélkül csupán néhány tény. 2006 májusának első hetében meghívásra előadást tartok Budapest egyik kerületének könyvtárostanárai számára. Rendkívül barátságos légkör, előadás, majd vita és beszélgetés, amelyet megelőzően, illetve közben többen jelzik, hogy valamikor tanítványaim voltak. Az utolsó mondatok egyikében a még éppen aktuális pályázatra hívom fel kedves figyelmüket. Szemlesütött, zavart hallgatás. Az elköszönés utolsó percében, szigorúan négy szemközt kedves meghívómat, a házigazdát kérdezem a számomra kissé nehezen értelmezhető passzivitásról. Kínosan hosszú pillanatokig tőprengő arc, a megfelelő szavak lázas keresése: „Tudod, nálunk '56 álláskérdés” – hangzik a kíméletlenül őszinte, egyben szígyenkező válasz 2006 májusának első napjaiban a világcsofódája forradalmunk 50. évfordulójának közvetlen közelében.

De pontosan tudnám idézni azt a másik helyszínt és pedagógust, aki legutóbbi (2005. októberi) iskolai ünnepi műsorának összeállításakor, a szövegek kiosztása után szembesült a szülők ellenállásával „az ő gyereke ezt pedig nem fogja elolvasni, elmondani!” Sapienti sat.

De mindennél fontosabb a remény, a sikeres együttműködés, az egymás kölcsönös megerősítése, amelyre szép számmal találtunk példát. Vecsésről például a Falusi Általános Iskola Könyvtárának szakköröse, a négyfős csapat küldött kitűnő dolgozatot. Vagy Budapestről Komáromi Mária osztályfőnök kísérőleveléből egy részlet: „A pályázat remek alkalmat adott arra, hogy beszélgessek velük az '56-os forradalom lelkiségéről, kitérésének okairól, személyes élményeiről. Bizony, amit mi átélünk, az nekik történelem, méghozzá, elhallgatott, illetve meghamisított történelem. Beszélünk kell róla!” (Budapest, Pannonia Sacra Általános Iskola). Minő véletlen, de csupán ebből az egyetlen iskolából öt dolgozat érkezett...

Ugyancsak lehetetlen említés nélkül hagynom Sipos Mária fehérgyarmati könyvtárostanárról kollegina aggódó sorait: a megadott terjedelmi keretek túllépése nem zárja-e ki az ő kedves tanítványát, Bordán Pálmát? (Az egyik legértelmesebb dolgozatot ő írta!) Antall Emília osztályfőnökként írta alá a kísérőlevelet Pécsről, a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumából. (Két évtizeddel korábban ő, a Bartos Éva által szerkesztett *Olvasókönyv a biblioterápiáról* című könyvecske egyik társszerzője volt.)

A dolgozatok megszületésében, jól érzékelhető módon első rendű szerepe volt a pedagógusok, könyvtárostanárok bátorságának, elkötelezettségének, tettrekés-ségének. (Néhány esetben érzékelhetően ugyanazon tanár, könyvtáros ösztönzött, segített több pályázót is.) Mögöttük, mellettük viszont mindig ott álltak a családok, a mesélő, beszélgető szülők, nagyszülők. A dolgozatok egyik domináns szövege, amint arról később még példákkal is szolgálunk majd, éppen a nagyszülők és az unokák közötti szeretetteljes kézfogás volt.

„Pénz, paripa, fegyver” megléte esetén a dolgozatok jelentős részét (talán húsz írást) kisebb javításokkal, rövidítésekkel önálló kiadványban is meg lehetne jelen-tetni. Most mégis inkább négy tematikus csoportban villantjuk fel a legérdekesebb visszaemlékezések szemléletmódját, jellegetes részleteit, maradandó érenyeit.

HŐSÖK, HARCOSOK

Mansfeld Péter

„A történelem sohasem azonnal, hanem sajnos sokkal később szolgáltat igazságot az áldozatoknak. Amit mi tehetünk, hogy állandóan ébren tartjuk a figyelmet a múlt eseményei iránt. Ugyanis a múlt ismerete nélkül nem érthetjük meg jelenün-ker” – idézi Mansfeld Lászlót ISZÁK GABRIELLA 7. osztályos budapesti tanuló (Pan- nonia Sacra Katolikus Általános Iskola), az 1941-es születésű Mansfeld Péterről faggatva őt. Amint a fivér felidézi, a család egyik alapvető élménye a nagyapa „má- lenkij robotos” végső távozása lehetett, aki belehalt a gyötrelmekbe. Péter egyéb- ként mozgékony, kezdeményező személyiség volt, esztergályosinasként a szakma legjobb tanulója versenyben a második lett, Rózsadombi Kinizsi néven focicsapatot is szervezett a környékbeli srácokból. Természetes gesztusként csatlakozott 1956 októberében a legendás Szabó bácsihoz, a Széna téri felkelők vezetőjéhez, aki mel- lett futárszolgálatot teljesített. Nem harcos volt, csupán összekötő. November 7-én sértetlenül hazatért, tehát nem '56-os tetteiért kellett meghalnia.

1957-ben fegyvereket kezdtek gyűjteni, majd 1958. február 17-én este foglyul ejtenek egy rendőrt, fegyverét elveszik, de sértetlenül szabadon engedik. Vekerdi Elek, az „áldozat” – megérdemli, hogy nevén szólítsuk – az elsőfokú tárgyaláson (1958. október 28–30.) a bírakat meglepve, védelmébe veszi a fiúkat.

Itt még „csupán” életfogytiglani börtönre ítélik az államrend megdöntésére irányuló szervezkedésért, amelyet a másodfokú bíróság – ahol társait védve Mans- feld Péter mindent magára vállal – halálos ítéletre súlyosbít. 18. születésnapját megvárva, 1959. március 21-én az ítéletet hihetetlen kegyetlenséggel végrehaj- tották. (A „szakszerűtlen” végrehajtás következtében nem tört el a nyakcsigolyája, így több mint tíz percen át fuldoklott a kötélben.)

Harminc éven át nem ismerték a sírhelyét, „*ha kell pusztá kézzel kaparom ki a föld alól*” mondta a testvér. Az 1989-es újratemetés alkalmával Fónay Jenő és Jelenits István búcsúztatták.

Emléktáblája van Poznanban és Budapesten; Bátaszéken kopjafát állítottak tiszteletére. Közadakozásból 2004. október 23-án szobrot avattak egykori lakhelye közelében. „*A területre a helyi polgári kör tagjai hívták fel a figyelmet, s nagy küzdelmek árán elérték, hogy a kerület akkori vezetése befogadjon a szobrot. Ezek az események azt bizonyítják számomra, hogy a forradalom eszméje ma is él a szívekben*” – emlékezik a fiatalabb testvér.

A 13 éves leányka szép, szikár, jól szerkesztett, több forrásból merítő dolgozata megrendítő megemlékezésékként értékelhető.

Prester József

14 évesen, a Terézvárosban élte át a forradalmat, és a pályázatot író FARKAS ETE DOMONKOS (13 éves diák Nagytarcsáról) szülei régi barátjaként meséli el akkori élményeit. Önmagában a dolgozat fizikai megjelenése is teljesen egyedi, eredeti alkotás: fekete borítón pirossal *NAPLÓ 1956*, a kézzel írott füzetke gerince másfél centis nemzetiszínű szalag. (Az összes többi beküldött frás számítógéppel készült.) Iskolából hazafelé nem véletlenül (szülőkkel reggel megbeszélte vásárlásra készülve) jut el a Blaha Lujza térre, „*ahol valami furcsa balhé van*”, itt találkozik a „*Munkásoknak kenyeret, Rákosinak kötelet!*” rigmust skandáló tömeggel, a követelések 12 pontjával, majd barátjával együtt teherautóra kapaszkodva közelről látja „*Sztálin Jóskát pofára esni*”. „*Még a levegőt is másként vettük, valami ismeretlen érzés lett úrrá rajtunk. A házak ablakaiból emberek integettek felénk és magyar zászlókat lengettek. Az összetartozás öröme és a szabadság szelleme áradt szét.*”

A Magyar Rádióhoz érve teherautójuk azonnal sorozatot kap, ahonnan hason csúszva sértetlenül megmenekülnek, de visszatekintve látják a sebesülteket, a kiömlő vért. Pisztolyt kap, és végig jelen van a rádió ostrománál. Október 28-ától fegyveres csoport tagja, „*...egy épületbe telepedtünk be, amikor egy orosz benyitott az ajtón, egy sorozat, a banda negyede meghalt. Visszalöttem, életemben először egy ember életét oltottam ki, a csapat megdicsért. Éjszaka sírtam, rájöttem, mit követtem el.*” A később ejtett foglyaikat megetetik, ittlétük okairól kérdezzetik, végül elengedik, de megüzenik, „*hogy a magyarok addig harcolnak, amíg ők el nem mennek.*”. Az utolsó napokban sebesültek ellátásában segít. „*November 4-én minden reményünk szertefoszlott, tapintható volt a félelem és az elkeseredettség. Osztályunkból egy gyerek meghalt, jöttek a megtorlások. Életem meghatározó részévé vált ez a pár nap*” – végződik Farkas Ete Domonkos életszerűséget, Prester József személyes élményeinek izzását hitelesen közvetítő írása.

Kovács Ibolya

„*Te napköziben nevelkedett, apró kamasz, / Te, akinek élete mindössze / Vagy tizenöt sivár tavasz. / Te, kibe már az ABC-vel / Tömték az ideológiát, / A szovjet*

tankok vad tűzében / Zengted a szabadság dalát.” Szentkúti Ferenc verséből részlettel kezdődik BÖRÖCZ ISTVÁN pécsi gimnazista egészen rendkívüli tehetséget sejtető, terjedelmes írása. Szalontay Kovács Ibolya, 16 éves munkáslány 1956. október 23-án, késő délután Rozi barátnőjével villamoson tart hazafelé, és meglepetten látják a mellettük elhajtó teherautó oldalán a „*Ruszkik haza!*” feliratot, majd otthon a családtagoktól értesülnek a városban zajló eseményekről. Útra kelnek, és a testvére, barátok, no és szerelme társaságában tanúi lehetnek, amikor „*Másfél órás kínlódás után Sztálin atyánk szobra végre megcsókolta a pesti aszfaltot*”. *Emberek! A Rádiónál az ávosok lőnek a tüntetőkre! Gyertek segíteni, sok a halott és a sebesült!*”

A Laci nevű barát édesanyja a Péterffy Sándor utcai kórházban dolgozik, tehát természetes módon egész éjjel a sebesülteket mentik, szállítják. Reggel a szülők megnyugtatóra hazasietnek, majd vissza a kórházba, ahonnan a Práter utcába küldik, mert ott is sok a halott, a sebesült. „*Térdre ereszkedve kötötték a sérülteket... Laci hirtelen lerántotta Ibolyát, de abban a pillanatban Miklós is mellé zuhant, kinek fejét eltalálták, agyveleje Ibolya arcára fröccsent.*” Ez a pillanat eldöntötte az élve maradtokban: harcolni fognak! Beállnak a corvinosok közé. fegyvert nem kapnak, csak Molotov-koktétl...

Innen kezdve tömöríthetetlenül gazdag az események sora: harcok, járőrszolgálat, kötözés, betegszállítás. Talán november 3-án, a várható nehéztüzérségi támadás hírére elkezdik saját dokumentumaik (iratok, igazolványok, naplók) megsemmisítését, elégetését, hogy ne juthassanak az ellenség kezére. Az egyik tűzrakáson Laci (néhány nap múlva ő is halott), meglát egy zászlót: „*Te, ez lógott a mozi előtt, ezt megmentjük. Csavard a derekadra, a ruha alá!*” Ibolya szót fogad. Végül a Péterffy Sándor utcai kórházban fogják el, vallatás, verés, majd két nap után váratlan szabadulás. A menekülés végállomása Ausztrália. Itt idézhetetlenül kalandos, szenvedésekkel teli élet, két férj, gyerekek, súlyos sérülést okozó mérénylet ellene, de 1990. augusztus 20-án személyesen adhatta át Für Lajos honvédelmi miniszternek a zászlót. „*1956-ban mindössze 16 éves volt. Vajon nekünk lett volna akkora lelki erőnk, kitartásunk, hazaszeretetünk, amekkora ennek a kislánynak volt? Hányan haltak meg a hazájukért? Én képes lennék rá?*” – ezzel a kérdéssel zárja lebilincselő, felzaklató írását Böröcz István.

Nagy példányszámú megjelentetésért kiáltó, történelemkönyvekhez kapcsolódó szöveggyűjteménybe kívánczoló írás! Főként az ilyen jellegű beszámolókkal lehet tanítványaink, gyerekeink, unokáink körében valóban hitelessé tenni, ébren tartani 1956 méltó emlékét.

Záróakkorként had idézzek a Kahler Frigyes–M. Kiss Sándor szerzőpáros a korszakkal foglalkozó, alapvető művéből egy számsort! A korabeli hivatalos adatok szerint a harcok alatt 2502 személy vesztette életét (a valóságban sokkal több!), közülük 97-en nem töltötték be a 15. évüket, 414-en pedig a 15–19 évesek korszályához tartoztak. Az 1956. október 23-a és december 31-e között megsebesült 19 226 fő 5,1 százalékáa 14 évnél fiatalabb volt, 17,4 százalék „már” a 15–18 évesek koresoportjához tartozott. *Tehát a fegyveres harcok minden ötödik áldozata kiskorú volt!* Egyikük sem akart meghalni, csupán egy szabad, független, parlamentáris demokráciával rendelkező, saját hagyományait, kultúráját őrző, másokkal egyenrangú kapcsolatokat teremtő európai Magyarországon szerettek volna élni.

JORDÁN ZSÓFIA (11 éves komáromi diák) példaszerűen rövid, torokszorítóan kalandos történetet felidéző dolgozatából, amelyben – az 1956-ban mindössze 14 éves – nagyapja lélegzetelállítóan izgalmas meneküléséről tudósít (a budapesti középiskolából a komáromi szülőháza). Egy későbbi tematikus csomóponthoz kapcsolódóan csak az utolsó bekezdést másolom ide. „*A forradalom kezdetétől két hónap telt el, mire mind a négyünket otthon tudott édesanyánk, aki ezekben a hetekben teljesen megőszült. Nemcsak azok voltak hősök, akik fegyvert fogtak a szabadságért, hanem azok az anyák is, akik némán és aggódva várták őket haza.*”

ÁRTATLAN ÁLDOZATOK

Tóth János életéről, 1956-os tevékenységéről, meghurcoltatásáról, ártatlanul leöltött börtönéveiről az Ózdon, a szomszédságában élő 14 éves PERGE BIANKA, az egeri Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium tanulója készített interjút. Hősünk az Ózdi Kohászati Üzem esztergályosa, nő, két gyermek édesapja, az ország tíz legjobb dolgozója között tartják számon, sztahanovista jelvény tulajdonosa. Munkatársai bizalmából október 25-én a munkástanács tagjává választják. Ugyanezen a napon zavargások támadnak, a Tiszti Kaszinó előtt gyülekező tömeg láttán egy katonatiszt a megfélemlítés, a felosztatás szándékával a levegőbe lő, s az addig fegyvelmezett lakosság kezelhetetlenné válik. Azonban ekkor még csupán anyagi károk keletkeznek. 1956. október 29-ét Ózd történetében „véres hétfőként” jegyzik, mert e napon ávós tiszteket lincseltek meg. Az addigi nemzetőrpáncsnak idegösszeomlást kap, s ekkor az üzem legfontosabb eszközeit, értékeit sikeresen megvédő Tóth János a munkástanács megbízásából átveszi a nemzetőrség irányítását: a tüntetők megfélemezése érdekében katonai segítséget kér Miskolcra és Pétervárról, majd az egyik irodában talált ÁVH-s iratokat elzáratja, mielőtt azok tartalmának megismerése nyomán újabb utcai igazságszolgáltatás kezdődhetne.

November 22-én még csupán két hétre tartóztatják le, majd szabadulását követően a rend helyreállításában, a nagyolvasztó felrobbantásának megakadályozásában, a termelés újraindításában a munkástanács tagjaként kulcsszerepet játszik. Ennek ellenére ismételen letartóztatják, előbb hathónapos, majd egyéves, később (1958-ban) tíz, végül 12 évnyi börtönbüntetést szabnak ki rá tanúk és bizonyítékok nélkül. Holott „*anyagi értékeket mentett meg, nem bántott senkit, még fegyvere sem volt.*” A börtönben savat itatnak vele, felesége nem bírván az örökös zaklatás és a gyerekeit féltve, elválik tőle. Csak 1963-ban, az ENSZ-határozat nyomán szabadul. Igaz, egyúttal nevének megváltoztatására kényszerítik. Kinek állt ez érdekében? „*Az emberekben, akik akkor még nem éltek, tudatosítani kell ezeket a szörnyűségeket, hogy soha ne ismétlődhessenek meg!*” – összegez a krónikás, Perge Bianka.

Gál István

Mongelné Zsolnai Zsuzsanna könyvtáros bátorító szavai nyomán kezdett dolgozni a négy felső tagozatos, 7–8. osztályba járó diák, DORNYÁK DÓRA, ESZÉNYI KRISZTIÁN, GYURÁKI VIKTOR és FRÜHWIRTH PÉTER a falusi könyvtár szakkörének

tagjai. „Gál István Vecsés múltjának nemcsak ismerője, de tevékeny alakítója is. A Gróf Andrássy Gyula Általános Iskola tanára volt 32 évig. Jelenleg önkormányzati képviselő, több könyve megjelent városunkról, gazdag gyűjteménye van korabeli dokumentumokból. Az 1956-os események aktív résztvevője volt” – kezdődik a csoportmunkában készült pályázat. Hősünk a forradalom napjaiban 18 éves munkás a Kőbányai Textilben, ahol munkabeosztása miatt csak késő este értesül a budapesti eseményekről. Másnap reggel teherautón jutnak előbb a VII. kerületi rendőrkapitányságra, majd a helvárosba. A sorban előtte haladó középkorú férfi fejlődést kap. Néhány pillanattal előbb ő, az önérzetes fiatal csak felszólításra adta át helyét a tapasztalt, katonaviselt embernek: „elől menni nagyobb veszély! Nemzetőrnek áll. Vecsésen rend volt, senkit sem bántottak, még Rákosi Mátyás testvérét sem. ....november 4-én pont szolgálatban voltam, a Teréz utcában járóőröz-tünk Hrovatin Emillel, hajnalban láttuk, hogy jönnek a tankok, de még reggel 8-kor is végeláthatatlanul sorjáztak.” Ezután következtek a megtorlások...

A dolgozat szavaiból, fényképeiből megtudhatjuk, hogy ezen a településen három emlékmű is figyelmezteti az arra járókat: „Nekünk nem szabad feledni!”. A könyvtári szakkörösökhöz méltón alapos bibliográfiával végződő pályamű hitelét jelentősen erősítette, hogy a díjkiosztó ünnepségen a jutalmazott fiatalokat Mongelné Zsolnai Zsuzsa könyvtárostanárról és Gál István nyugdíjas pedagógus egyaránt elkísérték a Budavári Palotába.

Tóth László

„Tóth László nem volt a tanárom. Nem tanulhattam tőle sem német nyelvet, sem irodalmat. Tanultam mást, önfegyelmet, mert megrázó élettörténetét harag, gyűlölet nélkül tudta elmesélni. Tanultam tőle a becsületről, az emberi helytállásról. Tanultam tőle szép magyar beszédet, mert élmény volt hallgatni őt. Sajnálom, hogy nem lehettem tanítványa” – záródik BORDÁN PÁLMA 11. osztályos fehérgyarmati gimnazista II. díjat kiérdemelt dolgozata. (Felkészítője Sipos Mária könyvtárostanárról volt.)

34 éves iskolai igazgatóhelyettesként, diákjait követve október 26-án véletlenszerűen szerez tudomást az este szervezett gyűlésről, ahol felkérik a helyiek követeleése 20 pontjának felolvasására. Ettől kezdődően egyetlen feladatot végez, a rend fenntartását. Több esetben sikerül az ingerültebb hangokat lecsillapítania. A november 4-e utáni konzolidációt megkönnyítene. Ennek ellenére első lépésben állásvesztéssel sújtják, majd öt év hat hónapos börtönbüntetésre ítélik. (Egyébként ők ott, a keleti határ mellett már október 30-án éjjel észlelik a tankoszlopok megállíthatatlan áramlását az ország belseje felé.) Bűne nagyon egyszerű: köztisztelőben álló emberként hallgattak a szavára, határozott fellépésével, higgadtságával, jó konfliktuskezelő képességével meg tudta akadályozni a nagyobb összeütközéseket. Mind ezekért 1957. augusztus 7-én előzetes letartóztatásba helyezik, börtönévei egy részét Szombathelyen tölti, hogy a szabolcsi család „könyvben” látogathassa... Ottani élményeiről szikár keserűséggel beszél, Vácott egy ideig Fónay Jenő cellatársa. „Ami velünk tetek, azt jóvátenni nem lehet” – vallja. Szabadulása után hónapokig semmiféle állást nem kap, majd segédmunkás lesz, végül 12 évi távollét után térhet haza Fehérgyarmatra. 1999-ben a város díszpolgárává avatják.

Kedves Laci bácsi! Köszönjük példaszerű életének hiteles történetét, annak továbbadását. Isten éltesse erőben, egészségben még nagyon sokáig! Kézszorítás a lejegyzőknek, a pályázó Bordán Pálmának, aki egyébként a megyei Bod Péter könyvtárhasználati versenyek egyik visszatérő nyertese, és köszönet az őt bátorító, támogató Sipos Mária könyvtárostánának.

Tihanyi Árpád

„Tihanyi többek között édesapám általános iskolai magyar és történelem tanára volt, ahol a gyerekeket hazaszeretetre, tisztességre és mások megbecsülésére nevelte. Édesapám a tanár úr nagy tisztelője, épp ezért szeretnék emléket állítani személyének a forradalom 50. évfordulóján” – indokolja a témaválasztását UNGER ANNA 17 éves budapesti gimnazista. (Lám, ismét a személyes, családi szálak fontossága!) Mint közismert, 1956. október 26-án Mosonmagyaróvárott a laktanya előtt gyülekező, a vörös csillag levételét követelő tömeg jelentős részét lemészárolják. Az ennek nyomán kialakuló önbíráskodás, és a pogrom-hangulat megfékezésére Szigethy Attila Földes Gábor szfnészt és Tihanyi Árpád tanárt kéri fel, amit ők sikerrel el is végeznek. Az „igazság napja” 1957. május 23-án következik el, amikor a Szigethy Attila öngyilkossága miatt elsőrendű vádlottá „előléptetett” Tihanyi Árpádot és Földes Gábort halálra ítélik, majd kivégzik.

A riport Tihanyi Lászlóval, a kisebbik fiúval készült, ebből megismerhetjük a család túlélési erőfeszítéseinek részleteit. „Túléltük és megvagyunk, próbáltuk megállni a helyünket. Sohasem titkoltuk, ki volt ő, ha sértés ért, elviseltük, úgy fogtuk fel, hogy az árral szemben kell úsznunk.” László természetesen nem tanulhatott tovább, ma is villanyszerelő. „A kivégzés után apám ruhái nagynénémhez kerültek, aki spirituális képességekkel rendelkezett. Többször is álmodott apámmal, de úgy két évvel a halála után azt álmodta, hogy apám az ölébe tette a bekecsét és megsimogatta a bekecs nyakrészét. Rögtön felriadt, megkereste a bekecsét, kibontotta a nyakrészét és ott volt a búcsúlevél, amit azonnal el is juttatott hozzánk. Ez a levél tartotta életben a családukat. Apánk tanácsokat adott az élethez és megbocsátott kivégzőinek. Ez sarkallt minket arra, hogy megbékéljünk és kitartsunk.”

Véleményem szerint a történet tömörített változatát és a búcsúlevél teljes szövegét minden középiskolai történelmi szöveggyűjteménynek tartalmaznia kellene.

Bartha Margit

Nagykőrösön október 26-án volt az első megmozdulás, amikor énekszó és a Nemzeti dal hangjai mellett ledöntik a szovjet emlékművet, majd a Kossuth térre, a helyi pártbizottság épülete elé vonul a tömeg, ahol az egyetemi ifjúság 16 pontját szerették volna átadni a párttitkárnak. Minderről RÁCZ SZABINA 12 éves, nagykőrösi kislány, két szemtanúval (Hegedűs Károly, Prikkel Pál), folytatott beszélgetéséből értesülünk. „Tárgyalás közben kilőttek a pártbizottság épületének ablakából. Tőlem 20-30 méterre állt egy 17 éves diáklány, név szerint Bartha Margit, aki összeesett, s meghalt. A tömeg felzúdult. Akkor teherautóval megérkezett egy

szakasz katonaság, vállukon puskával. A puskájukat odaadták az embereknek, de egy lövés sem dördült el. Semmiféle incidens nem történt. A pártházból elszöktek az emberek. A tömeg lassan hazaindult. ...A végzetes lövést leadó személy kilétének felderítésére sohasem indult nyomozás.”

NAGYSZÜLŐK, UNOKÁK

A dolgozatok legjelentősebb csoportja vagy közvetlenül a nagyszülőkkel folytatott beszélgetések sűrített lejegyzéséből, vagy a nagyszülők (60–80 évesek) korcsoportjából való szemtanúk vallomásaiból állt össze.

„Mi már a köztársaságban születtünk, 15 és 16 évesek vagyunk. Történelemórán még keveset tanultunk az 1956-os forradalomról, de nagyapáink érdekes részleteket meséltek. Nem voltak a forradalom hősei, de mindkettejüket közről érintette.” Kezdődik a NÁDAS ANNA és BEÁTA békéscsabai testvérpár által küldött négyoldalas „gyöngyszem”. **Uhrin György** anyai nagyapát 1952-ben katonatisztté avatják, s nyomban Pétervásárra, a 71. tüzérezredhez kerül, amely bármely pillanatban hadrafogható, komoly tűzerővel (messzehordó és páncéltörő ágyúk különböző fajtáival) rendelkezett. Máig komoly feltevésekre okot adó szavai szerint: „A forradalom kirobbanása előtt, már augusztusban elszállították az ezredből a nagy horderejű fegyvereket, így nekünk csak kézfegyvereink maradtak” (Ki, hol, mikor döntött így? A KGB, az ÁVH, a magyar, netán a szovjet Központi Bizottság? – sorjáznak a kérdések.) Egyébként Pétervásárán is a nemzetörök vették át a hatalmat, összetűzésre nem került sor. 1957-ben nagyapának is alá kellett volna írnia a hűségnyilatkozatot, miszerint „a Központi Bizottság utasításait feltétel nélkül végre kell majd hajtania.” Nem vállalta, inkább leszerelt, visszament Békéscsabára a szülői házba, fizikai munkásként kezdett új életet.

Nádas Mátyás, az apai nagyapa ezekben a napokban harmadéves műegyetemi hallgató, aki kényszerű betegszabadság után csupán október 22-én este kerül vissza Budapestre. Ott van a másnap 10 órakor kezdődő nagygyűlésen, délután a mintegy 4000 fős tömegben a Budafoki, majd Bartók Béla úton, a Gellért rakparton át vonulnak a Bem térre, jár a Parlamentnél, szeretne, de nem jut el a Rádióig. Később járőrszolgálatot teljesít a nemzetőrségben. Élete nagy pillanata, amikor november 4-e után, az egyik nap délutánján a Szentháromság téri Műegyetemi Kollégiumba sietve, dermedten meglátja, hogy „diákokhozunk előtt fél tucat orosz harckocsi állt és az ágyúcsövüket az épületre irányították. A főbejárathoz mentem, ahol egy kistermetű orosz állított meg azzal, hogy neki a katonai törvények értelmében szét kell lövnie az épülete”. A 21 éves fiú bátorsága, lélekjelenléte, nyelvtudása, konfliktusmegoldó készsége, a kollégiumban lévő kézfegyverek villámgyors összegyűjtése, (no, és véletlenül a táskájában lévő orosz nyelvű szakkönyv) révén az épület és a benne lakó diákok, hosszú alkudozások után megmenekülnek.

S ebből az írásból való idézet: „Még 1956. november derekán esett meg velem a Clark Ádám téren, az őrszolgálatot teljesítő orosz szakasz parancsnokát meg kellett győznöm, hogy ő akkor a Duna folyó jobb partján állt Magyarországon, és nem a Szeuai csatornánál, ahogyan ő tudta.”

Herold László „79 éves magyar–történelem szakos középiskolai tanár, nyugalmazott gimnáziumigazgató. 2006-ban Eötvös József-díjat kapott, ő a nagyapám” – írja **HEROLD ANNA** 8. osztályos tanuló Nagyvázsonyból. Valójában kétszólamú emlékezés részeseivé válhatunk a pályázat olvasása közben, mert a nagyapa ekkor már Salgótarjánban középiskolai tanár, és érthetően az ottani eseményekről számol be szemtanúként, de lelkesen kiegészíti (Március 15. tér: Sinkovits Imre szavalata. Parlament: Nagy Imre beszéde), az elhangzottakat az akkor még Budapesten élő egyetemista, a későbbi nagymama. (Kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy sajnálatos módon Salgótarjánból egyetlen pályázat sem érkezett, pedig néhány szemtanú feltehetően még ott is él.)

Az élethű, jól követhető történetekből terjedelmi okokból mindössze két mozzanat kiemelésére futja. „*Sosem felejttem el azt a házkutatást, amikor pufajkások – fegyvereket keresve – a kollégium pincéjében felfedezték »a titkos fegyverraktárt«.* Dr. Dornyai Béla muzeológus itt tárolta ugyanis, raktárhelyiség hiányában a XV–XVI. századi fegyvergyűjteményét: nyílhegyeket, kanócos pisztolyokat, elöltöltős puskákat. A műveltnek legkevésbé sem mondható »elvtársak« örömittas arccal rongálták meg, tették harcképtelenné a veszélyes harci eszközöket.” A hírhedt, 1956. december 8-án megesett sortűzről részletesen szól, majd egy ártatlan fiúra emlékezik: „*A halottak között nem volt sem orosz katona, sem karhatalmista. Köztük volt viszont egy volt kedves tanítványom, a fiatal egyetemista-költő, Ravasz István. Istók, ahogy szülei szólították, a szünetre jött haza a fővárosi egyetemről. Szülei házának pinceablakánál éppen szemet lapátolt, amikor a halálos lövés érte. Eltévedt golyó vagy hidegvérű orvlövész műve, nem tudni. 18 évesen lett a forradalom egyik vértlen áldozata.*”

KOZÁK SZABOLCS (7. osztályos) és **CSABA** (9. osztályos) Budapestről már két generáció emlékeit hozzák elének. A dédnagyapa Segesden állomásfőnök, a nagyapa pedig Nagykanizsán él. Mindketten a rend, a béke és a nyugalom fenntartásáért tették, „amit megkövetelt a haza.” Ennek ellenére a november 4-ét követő időkben természetesen a vádaskodás, a rágalmazás esetükben sem marad el. „*A mai napig büszke vagyok arra, hogy részese lehettem ennek a tiszta nemzeti forradalomnak, amely a mi forradalmunk volt. Soha életemben olyan egységet, olyan lelkesedést, olyan örömet a tömegek részéről nem tapasztaltam, mint akkor. Életem nagy eseménye volt és marad*” – vallja a még közöttünk lévő nagyapa, akinek unokái hálásak a történetek, az élmények megosztásáért, no, és büszkék, hiszen nagyszerű példák vannak a családban.

A szakaszzáró gondolatot a 15 éves, szombathelyi gimnazista, **HORVÁTH L. BENCE** interjúalanyától (édesanyja egykori osztályfőnökétől) idézzük: „*1956 olyan volt, mint a hamu alatti parázs. Élni hagyta a reményt. Váratlanul fellobbanó tűz, előreláthatatlan, de mégis szükségszerű. Tudtuk, hogy az az állapot, amiben addig volt a nemzet, nem lehet végleges.*”

* * *

ERDÉLYI SORSOK

Erdélyből összesen három pályamű érkezett, és színvonaluk okán mindannyit díjaznunk kellett!

Varga László

„Anyai nagyapám Varga László, református lelkész 1928-ban Zilahon született, jogot hallgatott, majd teológus lett, 1956. szeptember 4-én doktorandusként két hónapos ösztöndíjjal érkezett Budapestre” – kezdődik DEMETER ÁGOTA-DOROTTYA (18 éves, marosvásárhelyi gimnazista) pályázata. Teológus társaival együtt részt vett az egyetemi ifjúság felvonulásán. „Indultunk, de mire odaértünk, a diákok már felolvadtak az óriási tömegben... Akkorra (a Bem szobornál) már kétszáz ezres volt a tömeg. Óriási volt a lelkesedés... ott jutott valakinek eszébe, hogy a kommunista címert kivágja a zászlóból, s így emelkedett a magasba egy óriási lyukas zászló. Üdvrivalgás fogadta. Szelíd ember vagyok, csak a háttérben, oldalt mentem. Nem ordítottam, mert az már nem jött ki a torkomon. Csak lábbá, füllé és szemmé változtam azokban a napokban. Mindenütt igyekeztem ott lenni, hogy szedjem a begyembe a dolgokat, mint a mesében a Kiskakas, és itthon bocsáthassam ki begyemből a tüzet.” November 4-én érkezett haza, néhányan memorandumot készítenek az ENSZ részére, hogy az erdélyi magyarság ügyét csatolják a magyar kérdéshez, a fiatalok röpcédulákat készítettek, a tanárok és a lelképásztorok pedig a történeteket, a híreket értelmezték az emberek számára.

A vádiratban többek között ilyen kitételek szerepeltek: „szeszisitalok fogyasztása közben burzsoá, nacionalista magyar dalokat énekeltek, mint például a *Te vagy a legény Tyukodi pajtás...*” A legfőbb vádpont: Budapesten találkozott Németh Lászlóval és Tamási Áronnal, akikkel az erdélyi magyarság sorsáról beszélgettek. Varga László büntetése: életfogytiglan! „*Három dolog kellett a túléléshez: hit, humorérzék, és a vállalás öntudata. Aki hitt, az tudta: életem Isten kezében van, aki nagyon szeret és akinek célja van most is velem. Aki hitt, abban békesség volt, és ezt a békét árasztotta, erőt adva másoknak is.*”

A hét év börtön után egészen más világot találnak maguk körül, de beilleszkednek, nehéz élet következett, kicsi parókiákon kellett szolgálnia, nem engedték a doktorátus befejezését, de máig aktív író, szervező, közéleti ember. Ahol csak lehet „*a legnagyobb örömmel mondom el, hogy mi volt 1956, mert a mai ifjúságnak tudnia kell, mit jelentett az a csodálatos élmény, amikor mindenki szabadon, őszintén mondhatta a véleményét és áldozatot vállalt. Ha kellett, az életét is adta, hogy szép és áldott legyen nemzetünk jövője.*”

Dénes Elemér

Az ötvenes évek börtönviszonyairól ad hiteles képet Dénes Elemér dési lakos beszámolója, amelyet BALOGH ENDRE 11. osztályos, dési gimnazista jegyzett le.

A dolgozatíró ismeretei szerint Románia lakosságának nyolc százaléka volt magyar abban az időben, de a bebörtönözöttek között már egyharmados nagyságrendet

képviseltek. 1956-ban Szamosújvár hirhedt börtönében 11 ezer rab volt, megközelítően 30 százalék magyar, 20 százalék szerb, zsidó, német és csupán a fennmaradó 50 százalék lehetett román.

Az ítélet alapjául szolgáló vádak: hazaárulás, államellenes cselekmény. Dénes Elemért Désen tartóztatják le, Kolozsvárott ítélik el, majd Pitestire viszik, ahol egyetlen teremben 72 egyetemistát, végzős hallgatót zsúfolnak össze. A szinte idézhetetlen kegyetlenkedések pontos leírását tartalmazza az interjú; most szándékosan csupán egy mozzanatot másolok ki.

„A Turcanu Eugen nevű alak (azelőtt vasgárdista volt, amint később kiderült, az egész akciót a Belügyminisztérium szervezte) kiállott a terem közepére, és elkezdett beszélni a reedukálásról. Soare Ioan nekiugrott, hogy mit pofázik. Turcanu visszamondott neki, Soare felpofozta. Erre kitört a pokol. A korábban már ott lévőket elővették priccsek alól a botokat, Soaré t rögtön félholtra verték. Utána a többieket is sorban végignyújtották a padokon, addig verték, amíg elájult, utána vízzel végigöntötték, és aztán újból. Azért, hogy ne sikoltsunk, ugyanaz a véres, mocskos rongy járt mindegyikünk szájában.

Én meg a Balla Andre a szélén voltunk, minket odatettek, hogy a vért töröljük. Nem volt a kezünk ügyében más, hát a kucsmánkkal separtuk le a vért a padokról. Lefolyó nem volt, hanem a priccsek alá separtuk. Végül Endrét is összetörték, én voltam az utolsó. Már ők is fáradtak voltak, de azért ez nem állította meg őket. Az első ütések még fájtak, aztán elájultam. Engem már nem is húztak félre a priccsekre, csak belöktek alájuk a vérbe. Három hétig minden este más és más módszerrel vertek meg.”

„...Miután hazaérkeztem, kezdődött a kálvária újabb része. Nem volt elég a börtön, a Securitate követett. Lépten-nyomon kísérték be, végül már »bennfentes« voltam náluk. Úgy kéthetente bevittek, nem bántottak ugyan, de mindenfélét kérdeztek. Nagyon kellett vigyáznom, hogy be ne mártsak senkit.

Évek teltek el azután, és rendre sikoltva ébredtem meg álmomból...”

Csiha Kálmán

CSETERÁS GYÖRGYI 1956 hatásai Erdélyben című, Marosújvárról postázott írását a többiekhez hasonlóan, egy szakirodalmi áttekintéssel kezdi, majd a nevezett, nyugalmazott református püspökkel folytatott mélyinterjú részleteit olvashatjuk.

Az általános helyzetet a fentiek mellett jól jellemzi **Fülöp G. Dénes**, nemrégiben elhunyt marosvásárhelyi lelkész vallomásának töredéke. *„A fő vádpont ellenem az volt, hogy 1957 március 15-én imádkoztam a magyar népért és az októberi foglyokért azon a reggeli áhítaton, ahol Adorjáni Dezső a magyar himnuszot játszotta volna. Tizenegy évi börtönre, teljes vagyonvesztésre, s ráadásul 10 évi teljes társadalmi jogvesztésre ítélték. Valójában 21 évi büntetést kaptam.”*

A nagy műveltségű, széles látókörű, történelmi távlatokban gondolkodó, hosszú börtön éveket maga mögött tudó bölcs ember, Csiha Kálmán püspök úr szavait minden magyar érettségizőnek ismernie, olvasnia kellene. Ebben az esélyben bizakodva, mindössze egy hosszabb bekezdés idézésével teszünk kísérletet az egész írást jellemző szellem bemutatására.

Az interjúkészítő kérésére, miszerint állítsa fontossági sorrendbe a három jelentős magyar forradalmat, illetve szabadságharcot (Rákóczi, 1848–49. 1956). kitérő választ ad. *„Inkább párhuzamot szeretnék vonni közöttük. Mindenik megmozdulásban ott volt az önzetlenség. Ez már megkezdődött Bocskaival, mert őt a török magyar királlyá akarta koronázni. Nem akart király lenni, azt mondta: Azé a korona, aki ellen én harcolok, mert ő a király. Én csak azért harcolok, hogy megadja a szabadságjogokat. Hites nemzetünk szabadsága minden aranyúdl, ezüstnél többet ér!*

Ugyanezt az önzetlenséget találjuk II. Rákóczi Ferencnél is. Ő sem akart király lenni, csak a szabadságért harcolt. Az volt a zászlójjára írva: Istennel a hazáért és szabadságért! Ugyanezt a vallási türelmet látjuk, katolikus volt, de az erdélyi rendeknek megadta a vallási szabadságot.

Láttuk az önzetlenséget az 1848-as szabadságharcban, amikor az egész nemesség önként lemondott nemesi előjogairól, javasolta a jobbágyfelszabadítást. Tehát nem magukért harcoltak, hanem a népért.

1956-ban láttuk az önzetlenséget, amikor a kirakatok betörték, de nem rabolták ki az üzleteket, sőt oda volt téve egy doboz az elesettek, a sebesültek javára. Forradalom még soha nem volt ilyen önzetlen, mert a forradalmak mindenütt fosztogatással jártak.”

Nem panaszkodik, nem sajnálatja magát az átélt megpróbáltatásokért. Sokkal inkább értelmel, nemzetközi összefüggéseket keres. következtetéseket fogalmaz meg. *„Meg kell erősödniünk nemcsak gazdaságilag, hanem lelkileg is, mert, ha elveszítjük lelkünket, akkor felolvadunk... ki kell bírni, amíg belépünk Európába, mert 43 államban élnek már magyarok, ... de csak önmagunk vagyunk felelősek magunkért.”*

* * *

A kínálkozó kérdéseket, válaszokat ki-ki keresse tovább önmagában! Töprengve, vitázva, olvasva, beszélgetve. 1956 megtarthat bennünket, ha mi is megőrizzük igazi, eredeti tiszta arcát, üzenetét.

Magunk köszönettel és felhívással búcsúunk az érdeklődő olvasóktól, könyvtárosoktól, pedagógusoktól, történészektól, szociológusoktól, szülőktől, nagyszülőktől. Ki-ki a saját közvetlen környezetében keresse fel a még élő szemtanúkat, élményeiket, dokumentumaikat gyűjtsék össze, őrizték meg az utókor számára. például a könyvtárak helytörténeti gyűjteményeiben! Együttal köszönjük a fenti pályázatban fáradozó munkáját, a szorgalmas, okos fiatalokét, a segítőkész szülei, nagyszülei türelmét, bátorítását, és a legkevésbé sem utolsó sorban a pedagógusok, a könyvtárosok ösztönző, támogató bizalmát amelynek eredményeként megszülethettek az apró töredékekben felvillantott, felkavaró, emléket állító, igazabb képet kirajzoló, maradandó írások.

Nagy Attila

...egy nép azt mondta: „Elég volt”

(Találkozások, emlékek, olvasmányok
1956-ról)

A Magyar Olvasástársaság
általános és középiskolai tanulók számára meghirdetett
kárpát-medencei pályázatának díjazottai

11–14 évesek:

- I. díj: Herold Anna (Nagyvázsony, Várnai Zseni Általános Iskola)
Perge Bianka (Eger, Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium)
- II. díj: Fejes Olivér, Gelencsér Gábor, Iszák Gabriella, (Budapest, Pannonia
Sacra Katolikus Általános Iskola)
- III. díj: Horváth Bence (Szombathely, Gothard Jenő Általános Iskola)
Rácz Szabina (Nagykőrös, Petőfi Sándor Általános Iskola)

Dicséretben részesültek: Dornyák Dóra, Eszényi Krisztián, Gyuráki Viktor,
Frühwirth Péter (Vecsés, Falusi Általános Iskola)
Farkas Ete Domonkos, (Nagytarcsa)
Kozák Szabolcs (Budapest)
Tasi Réka (Szolnok, Kassai úti Általános Iskola)

15–18 évesek:

- I. díj: Demeter Ágota-Dorottya (Marosvásárhely, Bolyai Farkas Elméleti Lí-
ceum)
Böröcz István (Pécs, Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma)
- II. díj: Balogh Endre (Dés, Andrei Muresanu Főgimnázium)
Bordán Pálma (Fehérgyarmat, Deák Ferenc Gimnázium)
- III. díj: Cseterás Györgyi (Marosvásárhely, Bolyai Farkas Elméleti Líceum)
Nádas Anna és Nádas Beáta (Békéscsaba)
Unger Anna (Budapest)

Dicséretben részesültek: Lovász Lilla (Szolnok, Tiszaparti Gimnázium és
Szakközépiskola)
Kozák Csaba (Budapest)